

PROJEVY LIDOVÉ ZBOŽNOSTI VE ŠTUKOVÉ VÝZDOBĚ VENKOVSKÝCH STAVEB NA VYSOČINĚ

IVAN MINÁŘ

Manifestations of popular religiosity in the stucco decoration of village buildings in the region Vysočina

Abstract: The study focuses on a unique manifestation of popular art: the figuration by stucco reliefs with religious themes, from the first half of the nineteenth century, that are found on the facades of the village buildings in the region Vysočina (on the border between Bohemia and Moravia). These stucco decorations follow the example of the popular glass paintings, paintings on procession flags, but especially the motives of pilgrimage badges and medallions (so called „little sacraments“). These reliefs, documented mostly on historical photographs, decorated in a whole 11 objects in 6 localities. In most of the cases original polychromy was proven. The themes were, besides the traditional saints, Saint Florian or Sain John Nepomucene, or Virgin Mary, also the depictions of closer or more distant pilgrimage places (Křemešník, Vranov u Brna, Sonntagberg, Lorch). Due to the fact of the limited durability of the material, as well as the social and cultural development, until today only two exemplars and one torso of the decoration were preserved. The study is supplemented by pictorial reconstruction of the original decoration, made by the author on the basis of preserved photographs.

Key words: village architecture, popular art, religious art, Vysočina, stucco decoration.

Úvod

Novověké výtvarné umění spojené s lidovou zbožností se dostalo během 20. století na samý okraj odborného zájmu. Způsobila to vedle všeobecné ateizace společnosti i masová produkce devočních předmětů od počátku 20. století, díky níž se začala šířit řada náboženských kýchů bez hlubší umělecké hodnoty. Pod

touto dodnes bohužel nejrozšířenější vrstvou však zůstala ukryta řada mnohem hodnotnějších předmětů z předcházejícího období, jež lze v Čechách vymezit vládou osvícenských panovníků na konci 18. století a velkým odlivem venkovského obyvatelstva do měst koncem 19. století. Podoba tehdejší lidové zbožnosti s řadou poutních tradic byla jakousi lidovější verzí předchozí zbožnosti barokní, ale již bez podílu vrchnosti a vzdělanějších vrstev. Na venkově byla lidová zbožnost v té době jedním z hlavních faktorů určujících podobu vesnic, od božích muk a kapliček na návsi až po sošky ve štítech, svaté kouty a všudypřítomné růžence a svaté obrázky. Prvního odborného zpracování se u nás fenomén devočních předmětů z toho období dočkal v publikaci Luboše Kafky *Dárek z pouti. Poutní a pouťové umění* (Kafka 2009). Množství a škála výtvarných projevů spojených s lidovou zbožností však přesahují možnosti jedné publikace a také v důsledku mnohaletého nezájmu stále zůstává řada témat nezpracovaných. Touto studií bych rád přispěl k poznání dalšího druhu lidového devočního umění, zasahujícího až do oboru stavební historie. Výše vymezené období se shoduje s dobou rozvoje zděných venkovských staveb, a není tedy náhodou, že se lidová zbožnost projevuje i ve štukové výzdobě těchto budov. Drobné náboženské motivy ve výzdobě průčelí lze najít téměř po celých Čechách. Nejčastěji jde o kříže, monogramy IHS či MARIA a planoucí srdce. Méně běžné již bývají motivy kalichu¹ a nástrojů Kristova umučení. Složitější náboženské náměty na průčelí venkovských staveb bývaly většinou provedeny jako malované obrazy na desce, plechu či přímo na omítce,² štukový dekor tyto obrazy pouze rámoval, obdobně jako lemoval běžné niky pro sošku světce. Figurální výjevy provedené ve štuku tak představují podle současných poznatků jistou raritu a v literatuře je podchyceno pouze několik menších exemplářů vytvořených na Volyňsku Jakubem Bursou. Během svých výzkumů venkovských staveb v kraji Vysočina³ jsem byl proto velmi překvapen početným výskytem těchto reliéfů, zachycených vět-

¹ Motiv kalichu s hostií (v pozici při proměňování) nebo s dvojicí adorujících andělů se objevuje v katolickém prostředí. Samotný kalich (často v rámečku) bývá znakem protestantského či evangelického prostředí. Na Vysočině se vyskytují obě varianty v oblasti Javořických vrchů (Nová Ves, Kaliště aj.) a ojediněle na Žďársku (Trhonice).

² V kraji Vysočina jsem dosud zaznamenal pouze několik exemplářů, a to v Horní Cerekvi, Dlouhé Brtnici a v Novém Veselí.

³ Výzkum provádím od roku 2002 zejména na pomezí Jihočeského kraje a Vysočiny. Po vzniku Územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Telči v roce 2008 jsem výzkum z praktických důvodů zaměřil na celý kraj Vysočina. Vymezení se ukázalo být velmi přínosné, neboť zejména prostor podél hranice Čech a Moravy je z hlediska lidové architektury málo probádanou oblastí.

šinou prostřednictvím historické fotodokumentace.⁴ Jednalo se o **rozměrné figurální reliéfy s náboženskou tematikou**, které nebyly pouze drobnou součástí výzdoby průčelí, jak bývá běžné, ale jejím ústředním motivem. Na jedenácti dosud zaznamenaných objektech byl reliéf proveden jako samostatný plošný obraz v rámu, často koexistující i s nikou pro sošku světce. Přestože reliéfy vykazují řadu shodných rysů, jednalo se zřejmě o práce čtyř různých fasádníků, působících zde před polovinou 19. století.⁵ Náměty byly provedeny v nízkém reliéfu o síle 1–4 cm, provedeném plastickou modelací i vyřezáváním podle šablony. Historické snímky a sondy do dochovaných reliéfů navíc ukázaly, že výjevy byly původně polychromované, v kontrastu k bílé fasádě, což z nich dělalo dosti výrazné poutače. Kromě jedné ze šesti vesnic se také vždy jednalo o lokality, kde chyběl kostel a kde žily vedle oficiálně podporovaných katolíků i protestantské menšiny. Majitelé všech jedenácti zdobených objektů byli Češi římskokatolického vyznání a podle použitých námětů lze zjistit zajímavé skutečnosti o charakteru jejich spirituality i místní živé lidové zbožnosti.

Náměty výzdoby v místním kontextu

Reliéf s ukřižovaným na čp. 24 v **Nové Vsi u Batelova** (JI) vytvořil v 1. polovině 19. století neznámý fasádník působící na severu Javořických vrchů.⁶ V obci byla v té době velmi silná evangelická komunita a přání tehdejšího majitele – katolíka, mít na průčelí do návsi obraz ukřižovaného Krista, lze považovat za určitý smírný krok. Oproti ostatním zaznamenaným námětům reliéfů se totiž jedná o téměř jediný, který je z hlediska věrouky přijatelný pro obě konfese, a funguje tak podobně jako běžná boží muka. Typ zobrazení je shodný s rustikálním pojetím výjevu, běžným v lidovém umění (např. sklomalba ze střední Moravy kolem roku 1800, viz Kafka 2009: 54).

Reliéf s Nejsvětější Trojicí na čp. 36 ve **Velkém Rybníku** (PE) patří již k čistě katolickým námětům. Vzorem pro zobrazení byl ikonografický typ běžný jako olejomalba na procesních praporecích v celém okolí. Obec navíc leží 10 km severně od Křemešniku, kde se nachází jedno z nejznámějších poutních míst k Nejsvětější Trojici v Čechách. Reliéf, pocházející údajně z roku 1839,

⁴ Vedle fotoarchivů regionálních muzeí se jedním z největších zdrojů poznatků stal fotoarchiv Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i., v Praze s jeho fondem ze Zaměřovací akce České akademie věd a umění, pořízeným během 2. světové války.

⁵ Toto zařazení do širšího kontextu mi umožnil můj stávající katalog zhruba 300 štukově zdobených průčelí v kraji (stav k červenci 2011).

⁶ Dekorativní rostlinné motivy zachycené na snímku jsou v rámci regionu zatím ojedinelé. Podobnou výzdobu lze nalézt pouze na dosud dochovaném štítě mlýna čp. 22 v nedalekých Salavicích.

se kupodivu dochoval ve slušném stavu. Jedná se ale bohužel o jediný štukový prvek na průčelí. Fasádu sice v přízemí lemuje pásová bosáž, ale kromě reliéfu a nezvykle profilované římsy zde není jiný další motiv, podle něž by se dal určit autor výzdoby.

Podobný štukový obraz na jinak nezdobeném průčelí se kdysi nacházel i v sousední vsi. Reliéf se sv. Václavem na čp. 10 v **Kletečné** (PE) byl též umístěn mezi okny v přízemí a ve štítě ho navíc doplňoval nápis „Nowa Gospoda / FR.PR / R.18+30“. Podle uvedeného monogramu lze proto předpokládat, že se v obou případech jednalo o práce fasádníka a truhláře Františka Primuse, který je uváděn jako autor největšího souboru figurálních reliéfů v nedalekých Vojslavicích (Poche 1982; Pleva 2003).

Obec **Vojslavice** (PE) patřila od roku 1622 premonstrátskému klášteru v Želivi a pod jeho záštitou zde bylo od roku 1723, kdy byl dostavěn nový kostel Nanebevzetí Panny Marie, budováno mariánské poutní místo. Popularitu mu přinesla zázračná mariánská soška, kterou sem věnoval želivský opat Schindler. Kostel i tradice místních poutí, na které přicházelo až deset tisíc věřících, bývaly zjevně chloubou místních katolíků a také důležitou součástí jejich života. Zhruba do poloviny 19. století si totiž nechala většina majitelů domů na návsi vyzdobit průčelí figurálními reliéfy, které byly přímo galerií devočního umění své doby.⁷ Jedním z nejjednodušších námětů zde byl reliéf Kalvárie na štítě čp. 18 s datací 1848. Vzhledem k naivitě kompozice lze za jeho předlohu považovat neznámou pouťovou sklomalbu. Štít se navíc obrací přímo do hřbitova uprostřed návsi, takže se jako možný vzor též nabízejí motivy z místních náhrobků, na kterých lze reliéfy Krista na kříži, pod nímž stojí Panna Maria a sv. Jan, nalézt vícekrát.⁸

Zřejmě nejzajímavější soubor reliéfů se nacházel na sousedních domech čp. 19 a 20. Dvojice shodně řešených původně lichoběžníkových štítů s datacemi 1841 a 1842 byla bohužel zaznamenána až v roce 1958, kdy již domy měly upravenou střechu a reliéfy v oválných rámech byly zabíleny vrstvami vápna.⁹ Starší výzdobu průčelí čp. 20 lze interpretovat jako důkaz o pouti majitele na rakouská

⁷ Dopusud jsem získal historické snímky sedmi z celkem jedenácti statků obrácených do návsi: všechny měly zdobené průčelí a pět z nich neslo figurální reliéfy. Oproti téměř holé fasádě kostela však byla nejhonosněji zdobena pozdně rokoková budova premonstrátské fary s branou z roku 1799. O zpracování tohoto vztahu mezi panskou a lidovou architekturou jsem se již pokusil v článku pro Sborník NPÚ ÚOP v Telči, viz Minář 2010.

⁸ Jedná se převážně o litinové náhrobky z 19. století. V samotném vojslavickém kostele se motiv Kalvárie objevuje pouze na soklu barokního křesťanského oltáře v sakristii. Jedná se však o odlišný typ zobrazení.

⁹ V Uměleckých památkách Čech (Poche 1982) jsou na dvou ze čtyř reliéfů chybně určeny náměty (sv. Vavřinec a sv. Petr). K záměně zjevně došlo právě díky znečištění reliéfů utilitárními bílením.

poutní místa Sonntagberg a Lorch, ležící nedaleko sebe poblíž Mariazell. Právě odtamtud totiž pocházejí vzory pro oba reliéfy Nejsvětější Trojice a sv. Floriana. Předlohou mohly být svaté obrázky, ale ještě pravděpodobněji byly vzorem poutní medailky, na nichž bývá obraz proveden reliéfně. O rok mladší výzdobě štítu čp. 21 dominovaly oválné reliéfy se sv. Janem Nepomuckým a sv. Norbertem. Tato dvojice světců měla pro místní obyvatele velmi silný význam, neboť v roce 1730 bylo pod záštitou již zmíněného opata Schindlera založeno v sousedních Senožatech Zbožné bratrstvo sv. Norberta a sv. Jana Nepomuckého. Členy bratrstva se stávali obyvatelé blízkých obcí, včetně Vojslavic. Každý z nich dostal na památku přijetí zvláštní medailku s obrazy obou světců, a právě ty se nejspíš staly předlohou pro reliéfy. Přestože pak byla v roce 1783 všechna bratrstva úředně zrušena (Mikulc 2000: 132), je zde patrné, že místní bratrstvo pod záštitou premonstrátů nadále fungovalo a majitel domu byl na své členství hrdý.¹⁰

Další dvojice průčelí se nacházela na opačných stranách návsi, ale jejich výzdoba měla společný mariánský námět. Průčelí byla bez niky a hlavní reliéf byl proveden mezi okny ve štítě. Reliéf na domku čp. 22 zobrazoval Korunování Panny Marie Nejsvětější Trojicí a jeho vzorem byl motiv ze svatých obrázků z nedalekého Křemešniku, kde se nad vchodem do poutního kostela nachází i kamenný reliéf s obdobným výjevem. Poslední zde zaznamenaný reliéf byl na štítě domu čp. 36, kde se nad postavou stojící Panny Marie objevuje nápis: BOZE ZAHOVEJ DOMU TOHOTO / NAKLADEM FRANCE HOUKALA. / ORODUJ ZA NAZ SRCE MARIE. Vzor pro vyobrazení bohorodičky vychází z tzv. zázračné medailky, vytvořené podle vidění sv. Kateřiny Labouré v roce 1830. Nápis pak odkazuje na další druh lidové zbožnosti: úctu k Neposkvrněnému Srdci Panny Marie, která byla církví povolena začátkem 19. století. Soubor reliéfů vznikl zjevně v širším časovém rozmezí a ve většině případů jako dodatečně provedená výzdoba na původně hladce omítaném průčelí. To se také negativně odrazilo na trvanlivosti štku, který se dodnes dochoval pouze na jediném štítě: torzo Nejsvětější Trojice ze Sonntagbergu na čp. 20. Na zbytcích štku je dosud patrná část původní polychromie se žlutou a zelenou barvou.

Reliéfy však bývaly kolorovány i mnohem výraznějšími barvami, jak dokládá vůbec nejstarší snímek z obce **Hrbov u Polné** (JI). Fotografie pořízená snad již na konci 19. století v rámci příprav na Národopisnou výstavu československou¹¹ zachycuje průčelí domu čp. 39 s reliéfem sv. Floriana ve vinném věnci, neseném

¹⁰ Podobnou skutečnost fungování barokních bratrstev i v 19. století dokazuje i přijímací „Listek Bratrstva nejsvětějšího a neposkvrněného Srdce Panny Marie na Svaté Hoře“ vyplněný v roce 1877 (Štajnochr 2000: 28–29).

¹¹ Autorem těchto ojedinělých snímků byl Břetislav Rérych z Městského muzea v Polné, v jehož fotoarchivu se dnes nacházejí (Procházka 1994).

dvojici mořských panen představujících alegorii vody.¹² Kromě reliéfu umístěného mezi okny ve štítě zdobí průčelí ještě dvojice dvouocasých lvů, podpírajících po stranách plochou balustrádu, a řada dalších drobných prvků (dnes již bohužel zničených). Pokud lze z černobílého snímku vytušit původní barevnost, jednalo se o polychromii sytými tóny, podobně jako na barokních sochách či oblíbených pouťových sklomalbách, které zdobily tzv. svatý kout v každé chalupě. Vzhledem k odlišnému provedení reliéfu s větší plasticitou prvků a jinde se nevyskytující technice zdrsněné textury lze předpokládat, že výzdobu provedl neznámý místní fasádník, jehož prací byl i reliéf na čp. 35 se sv. Helenou nesoucí kříž. Vzorem pro tento výjev je ikonografický typ známý ze svatých obrázků z Trevíru, šířených z nějakého bližšího místa, kde byla světice uctívána.¹³

Poslední dosud zaznamenaný figurální reliéf zdobí štít domu čp. 25 v obci Svatoslav (TR). Jednalo se o zlidovělé pojetí obrazu Panny Marie Vranovské z poutního místa Vranov u Brna, vzdáleného odsud 55 km východně.¹⁴ Pláštík postavy býval polychromovaný rumělkou. Kromě několika černobílých snímků se však z výzdoby nedochovalo nic, stejně jako z řady dalších prací tohoto místního fasádníka nazývaného zatím „mistr zdvižených festonů“.¹⁵ V rámci jeho působení se však zřejmě jednalo o ojedinělou objednávku z popudu vlastníka. Za možné vysvětlení použití námětu lze považovat buď důležitou roli majitele domu při organizaci pěších poutí do Vranova, nebo šlo přímo o označení domu, kde bývala uložena místní kopie sošky do procesí (Ludvíková 1995: 89).

Závěr

Zaznamenané reliéfy vznikly ojedinělým spojením rozvinutého venkovského štukatérství a dobové záliby věřících v rozšířených devočních obrazech. Šlo tedy o běžné ikonografické typy, provedené však technikou pro tyto náměty nezvyklou. Původní vzhled reliéfů zvýrazněných polychromií byl zřejmě silně rustikální a místy až pouťově naivní. Lze proto předpokládat, že nadšení pro tento ve své době parádní druh výzdoby opadlo v poslední třetině 19. století (ve stejné době

¹² Snímek dnešního žalostného torza tohoto zajímavého příkladu výzdoby se objevil i v publikaci o venkovských stavbách na Moravském Horácku s banální popiskou „heraldické motivy na severním Horácku“ (Kovářů – Kuča 2009: 189).

¹³ Světice bývala vzývána jako ochránkyně proti ohni a blesku a jako pomocnice při hledání ztracených předmětů. Jeden z mála jí zasvěcených kostelů v Čechách je v Krásném Lese u Frýdlantu. Její sochu však lze najít na řadě barokních oltářů.

¹⁴ V evidenčním listu nemovité kulturní památky z roku 1965 byl námět chybně určen jako obraz Jezulátka. Dnes již dům nestojí..

¹⁵ Jeho práce s dosti výrazným rukopisem jsem dosud zachytil ve Svatoslavi, Chlumu, Bransouzích, Dolním Smrčném, Jamném, Panské Lhotě a v Brtnici.

byla také lidová sklomalba vytlačována sériovými tisky). Vkus venkova se tehdy začal přibližovat městskému vkusu a místo lidových motivů se ve výzdobě průčelí začaly používat terakotové a sádrové odlitky slohových prvků. Z hlediska tohoto vývoje je pochopitelné, že další generace vlastníků již neměly velký zájem o obnovu starší výzdoby a většina reliéfů byla při úpravách fasád zničena. Vzhledem k tomu, že životnost štukové výzdoby většinou nepřesahuje bez údržby sto let, je možné, že se podobně zdobené štíty kdysi nacházely i v jiných regionech. Nikde se však nepodařilo zachránit je tak úspěšně jako několik zmíněných prací Jakuba Bursy v jižních Čechách. Lze tedy jen doufat, že se časem podaří nalézt historickou dokumentaci dalších zaniklých exemplářů také z jiných oblastí republiky, což by umožnilo zařadit tento zatím ojedinělý vysočinský fenomén do širšího kontextu.

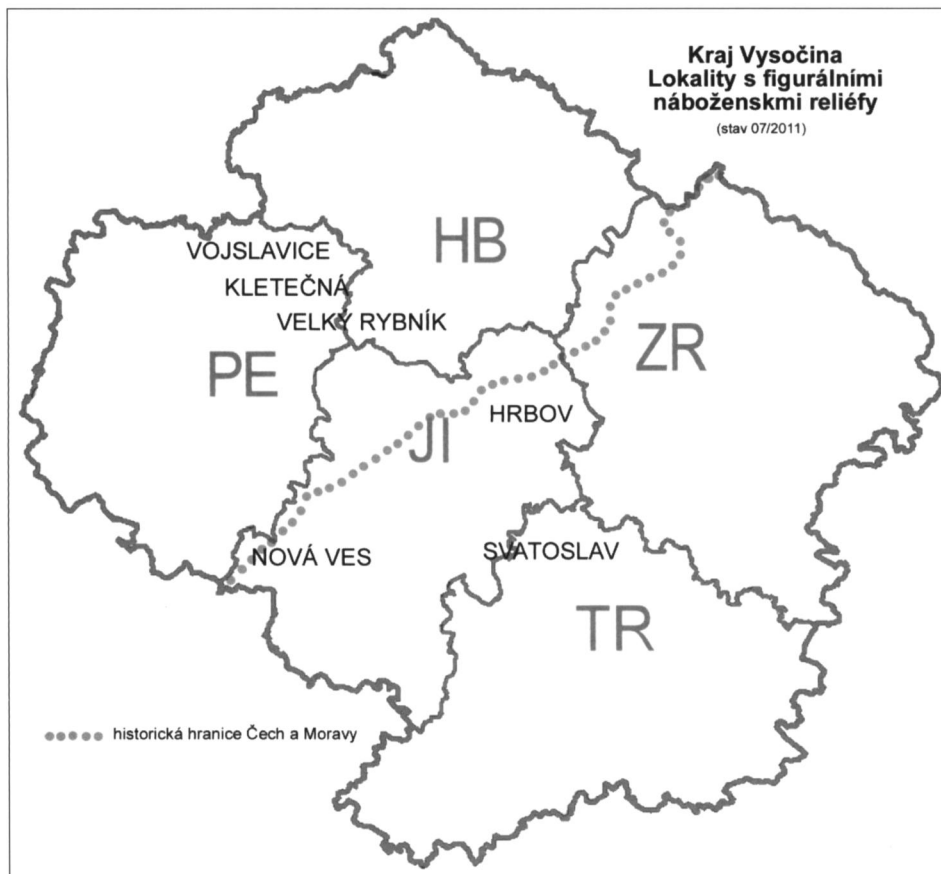
Leden 2012

Literatura:

- Charouz, Jindřich Zdeněk: 1995 – *Oživené dědictví. Premonstrátský Želiv včera a dnes*. Želiv: Kanonie premonstrátů v Želivě.
- Kafka, Luboš: 2009 – *Dárek z pouti. Poutní a poutové umění*. Praha: Lika klub a EÚ AV ČR, v. v. i.
- Kovářů, Věra – Kuča, Jan: 2009 – *Venkovské stavby na moravském Horácku*. Nové Město na Moravě: Horácké muzeum.
- Ludvíková, Miroslava (ed.): 1995 – *Poutní místo Vranov – sborník*. Brno: Bolit Bpress.
- Mikulec, Jiří: 2000 – *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*. Praha: Lidové Noviny.
- Minář, Ivan: 2010 – Pokus o rekonstrukci a rozbor zanikající štukové výzdoby domů na návsi ve Vojslavicích. In: *Památky Vysočiny. Sborník NPÚ ÚOP v Telči 2009*. Telč: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Telči: 166–177.
- Murr, Ulrich – Bauernfeind, Günter: 1993 – *Neukirchner Bilderbogen*. Wallfahrtsmuseum Neukirchen b. Hl. Blut: Ulrich Murr.
- Pešta, Jan: 2004 – *Encyklopedie českých vesnic, Díl II. – Jižní Čechy*. Praha: Libri: 496–498.
- Pikl, Jan Nepomuk: 1972 – *Klášter Želiv v XVII. a XVIII. století*. Nepsaný strojepis.
- Pleva, František: 2003 – *Želivka naše řeka*. Pelhřimov: Nová tiskárna: 78–86.
- Poche, Emanuel a kol.: 1982 – *Umělecké památky Čech*. Praha: Akademie: 254–255.
- Procházka, Lubomír: 1994 – Fotodokumentace ke staré zástavbě Polné a k lidové architektuře okolních obcí z fondů Městského muzea v Polné. In: *Vlastivědný sborník Vysočiny IX*. Jihlava: Muzeum Vysočiny: 271–276.
- Štajnochr, Vítězslav: 2000 – *Panna Maria divotvůrkyně*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti.
-

Contact: Mgr. Ivan Minář, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště Středních Čech, Sabinova 5, 130 11 Praha 3, e-mail: minarcz@post.cz; minar@stc.npu.cz.

Schematická mapka kraje Vysočina se zákresem 6 lokalit s 11 objekty, na nichž dosud byly zaznamenány figurální náboženské reliéfy z 19. století jako součásti štukové výzdoby venkovských staveb. (zákres I. Minář, 2011)

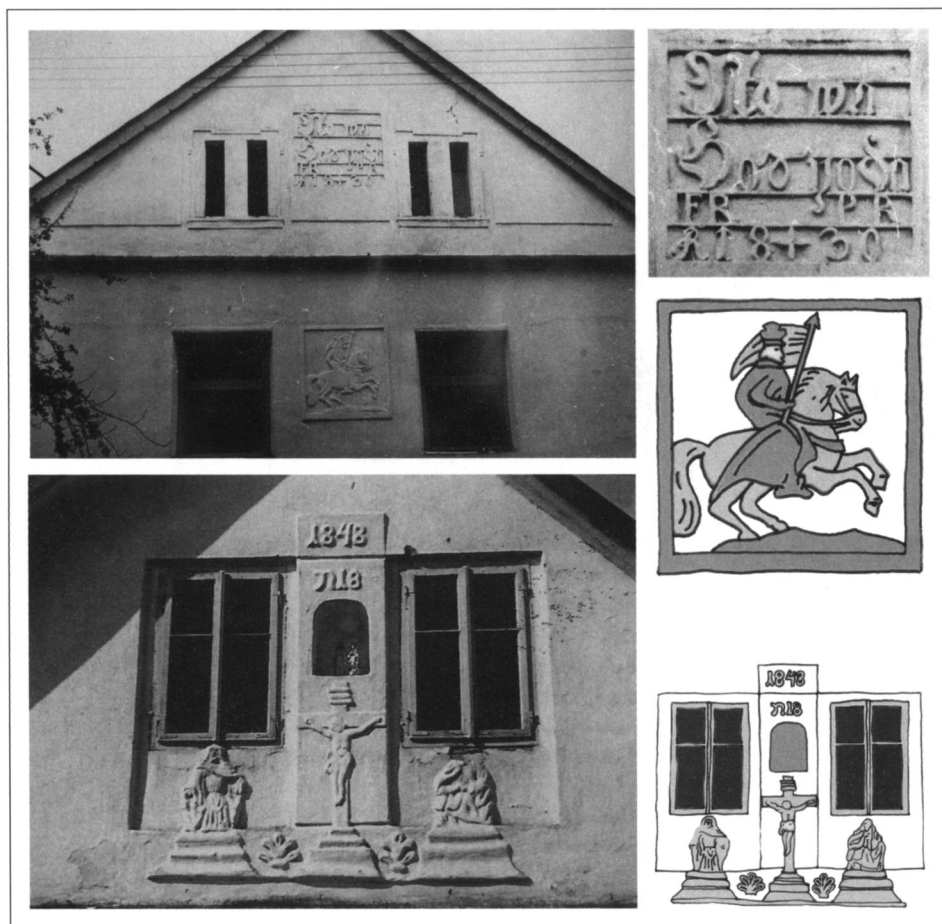

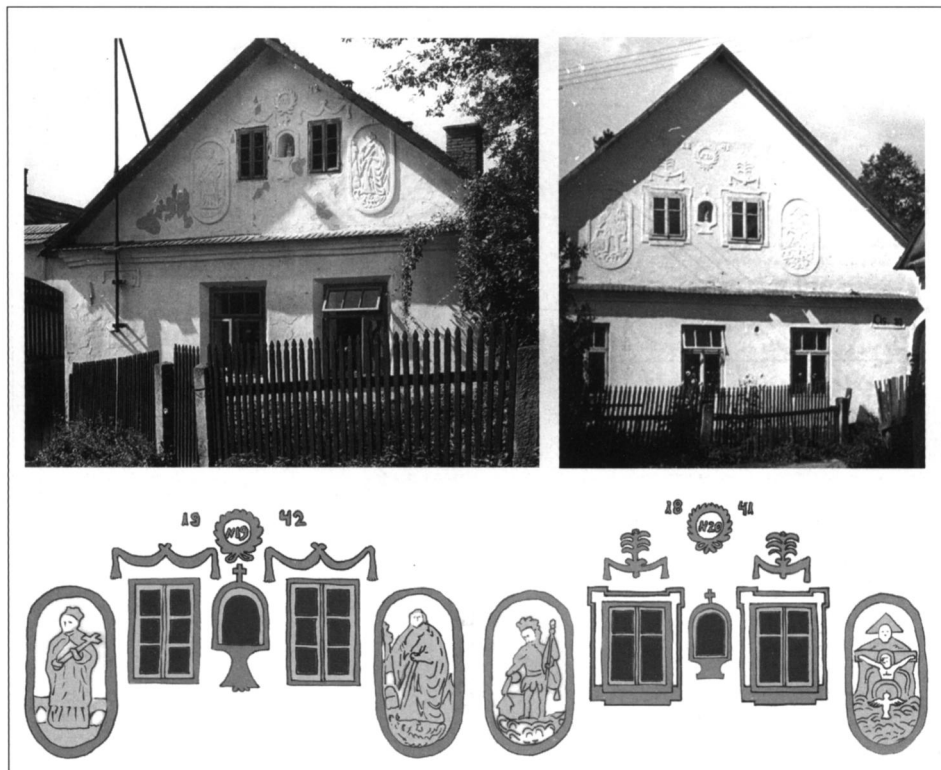
Nová Ves čp. 24, okres Jihlava. Štukový reliéf s ukřižovaným Kristem, vysoký cca 50 cm, byl součástí výzdoby z 1. poloviny 19. století. Reliéf na štítu obráceném do návsi byl umístěn dole mezi okny v přízemí, což naznačuje, že měl být kolemjdoucími vnímán více než běžná výzdoba horní části průčelí. Výzdoba zanikla. (Foto: J. Vařeka, 1980 – archiv EÚ AV ČR, v. v. i., Praha; kresba I. Minář, 2011)

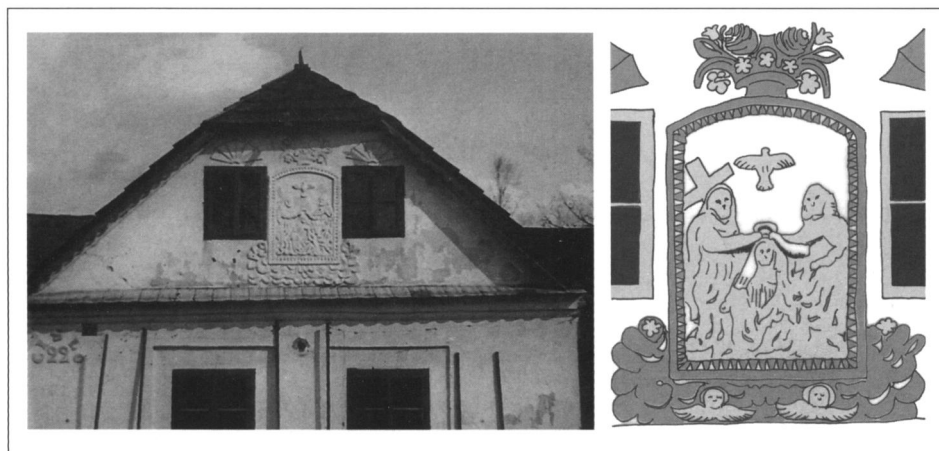
Velký Rybník čp. 36, okres Pelhřimov. Štukový reliéf z roku 1839 s vyobrazením Nejsvětější Trojice, vysoký cca 60 cm. Jeden z mála dochovaných reliéfů umístěných ve spodní části štítu domu z roku 1939. (Foto: V. Klíma, 1957 – archiv EÚ AV ČR, v. v. i., Praha; detailní foto I. Minář, 2010)

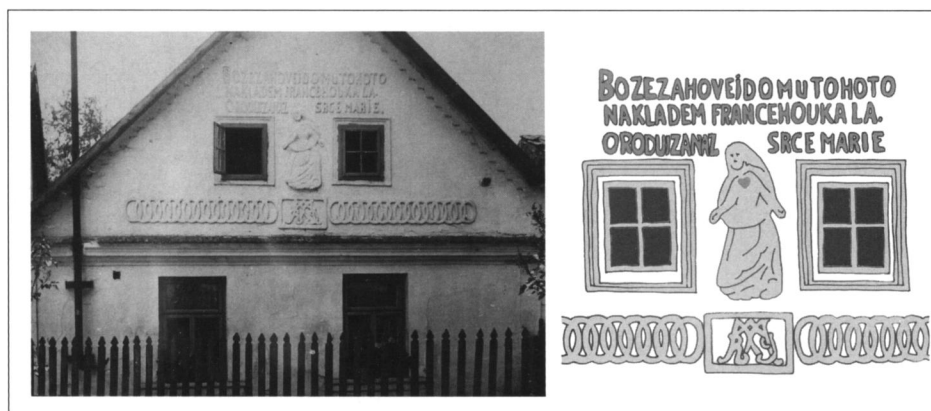
Nahoře: Kletečná čp. 10, okres Pelhřimov. Štít s reliéfem sv. Václava na koni z roku 1830 byl zřejmě novodobě upraven, takže výzdoba i archaický nápis působí nesourokým dojmem. Výzdoba zanikla. (Foto: V. Klíma, 1957 – archiv EÚ AV ČR, v. v. i., Praha; kresba I. Minář, 2011) Dole: Vojslavice čp. 18, okres Pelhřimov. Výzdoba s reliéfem Kalvárie, vysokým cca 100 cm, byla na štítě vymodelována dodatečně a v nepříliš šťastném umístění. Na postavičce Panny Marie vpravo je již patrný důsledek stékání vody z okenního křídla. Výzdoba zanikla. (Foto: archiv Muzea v Humpolci; kresba I. Minář, 2010)

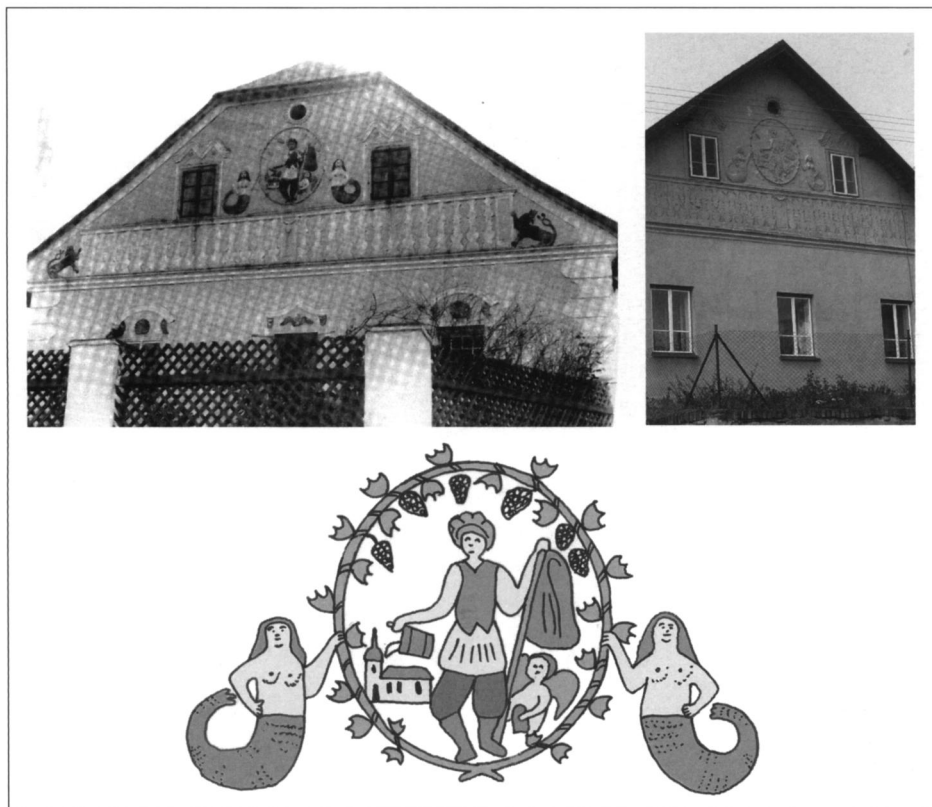
Vojslavice čp. 19 a 20, okres Pelhřimov. Dvojice sousedních štítů zdobí cca 140 cm vysoké reliéfy na nichž je sv. Jan Nepomucký, sv. Norbert, sv. Florian a Nejsvětější Trojice (typ zvaný Trůn milosti nebo Gnadenstuhl). Oba štítů již mají novodobé sedlové střechy bez valbičky a nová okna v přízemí. Nad nikou je kruhový věnec s domovním číslem a kolem něj datace 1842 a 1841. Výzdoba až na drobné torzo Nejsv. Trojice zanikla. (Foto: V. Klima, 1958 – archiv EÚ AV ČR, v. v. i., Praha; schematická kresba I. Minář, 2010)

Vojslavice čp. 22, okres Pelhřimov. Štukový reliéf, vysoký cca 160 cm, zobrazující Korunování Panny Marie podle svatého obrázku z Křešně. Jeden z mála snímků zachycujících původní šindelovou střechu s valbičkou z 19. století. Římsu již zakrývají pálené tašky bobrovky. Výzdoba zanikla. (Foto: archiv Muzea v Humpolci; kresba I. Minář, 2010)

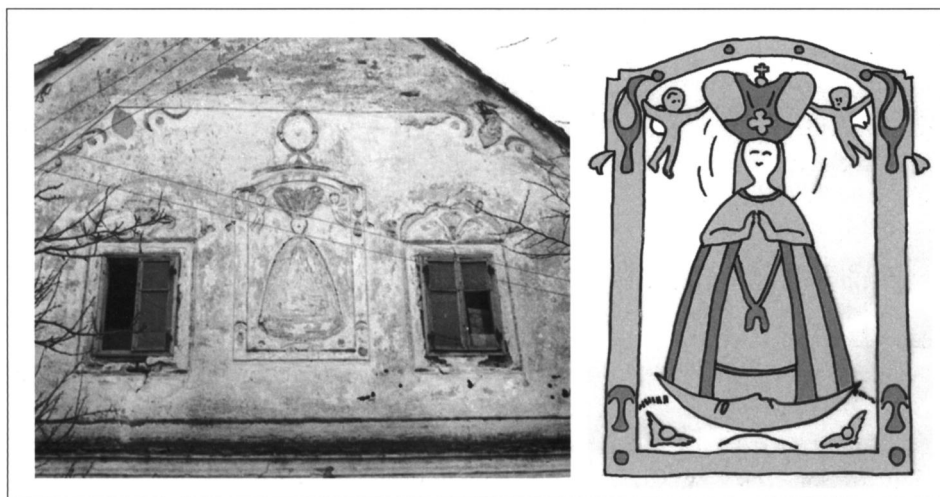
Vojslavice čp. 36, okres Pelhřimov. Štukem zdobenému průčelí s třířádkovým nápisem dominuje cca 90 cm vysoká postava Panny Marie, provedená podle tzv. zázračné medailky z roku 1830. Na původním vyobrazení vycházejí z jejích rukou směrem dolů paprsky, které zřejmě zanikly spolu s další polychromií. Parapet pod okny zdobí v okolí často používaná kružnicová římsa, přerušovaná na středu mariánským monogramem, objevujícím se i v několik metrů vzdáleném barokním kostele. Dům byl zbořen. (Foto: V. Klíma, 1958 – archiv EÚ AV ČR, v. v. i., Praha; kresba I. Minář, 2010)

Hrbov čp. 39, okres Jihlava. Zřejmě nejstarší snímek štukově zdobeného průčelí s figurálním reliéfem dokládá původní výraznou barevnost výzdoby, působící až jarmarečním dojmem. Dekor nad okny v přízemí prozrazuje měšťanské barokní vzory a dvouocasí lvi po stranách naznačují vazby majitele na cech jihlavských soukeníků. Postava sv. Floriana s anděličkem přinášejícím vodu odpovídá lidové sklomalbě interpretující barokní předlohu. Věnc s vinnými hrozny lze snad interpretovat jako vliv kultu sv. Vavřince, jemuž je zasvěcena kaplička přímo proti domu. (Foto: Břetislav Rérych, kolem 1900 – archiv Městského muzea v Polné) Snímek současného stavu vpravo ukazuje typickou proměnu zděné venkovské stavby během 20. století. Nová střecha s odlišným tvarem, nová okna s jiným členěním a hladká omítka v přízemí, která vůbec nenaznačuje, že zde bývala štuková výzdoba. (Foto: I. Minář, 2007; kresba I. Minář, 2011)

Hrbov čp. 35, okres Jihlava. Obdélný reliéf se sv. Helenou nesoucí kříž byl kromě dvojice andělků asi jedinou výzdobou štítu. Předlohou byl zjevně svatý obrázek či ilustrace v modlitební knížce. Provedení šambrány kruhového okénka ukazuje na shodný rukopis jako na čp. 39. Výzdoba zanikla. (Foto: 1958 – archiv Městského muzea v Polné; kresba I. Minář, 2011)

Svatoslav čp. 25, okres Třebíč. Nízký štukový reliéf s Pannou Marií Vranovskou byl součástí náročného systému výzdoby, jaký je možné dodnes vidět na několika stavbách v okolí. Konkrétní předlohu reliéfu se nepodařilo identifikovat, neboť se vyobrazení v několika detailech vymyká tradičnímu schématu. Kompozice však zcela odpovídá moravským malbám na skle z doby kolem roku 1800. Dům byl přestavěn a výzdoba zanikla. (Foto: 1969 – archiv Národního památkového ústavu Územního odborného pracoviště v Telči; kresebná rekonstrukce I. Minář, 2011)